

Vabariigi Valitsuse määruse
„Varesemägede maastikukaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva maastikukaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning korrigeeritakse kaitseala välispiiri.

Varesemägede maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*) asub Viljandi maakonnas Viljandi vallas Taari külas.

Varesemägede maastikukaitseala territoorium on olnud kaitse all alates 1964. aastast, kui Viljandi Rajooni TSN Täitevkomitee 17. jaanuari 1964. a otsusega nr 1 „Looduse kaitsest Viljandi rajoonis” võeti kaitse alla Varesemäed maastiku üksikelemendina. Viljandi Maakonnavalitsuse 21. augusti 1990. a määrusega nr 296 „Loodushoiust Viljandi maakonnas” moodustati Varesemägede maastikukaitseala. Kaitsekorda uuendati Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 1998. a määrusega nr 2 „Kullamäe, Muti ja Varesemägede maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ning välispiiri kirjelduste kinnitamine”.

Vastavalt LKS § 91 lõikele 1 kehtib enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitsekord seni, kuni kehtestatakse looduskaitseseaduse alusel uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse LKS § 13 lõike 1 alusel olemasoleva looduskaitseala kaitse eesmärke, kaitsekorda ja korrigeeritakse välispiiri. Muudatused on tingitud vajadusest viia kaitseala kaitsekord kooskõlla kehtiva õigusega ning tagada Varesemägede iseloomuliku (puhke)maastiku, lavaosi omapärase pinnavormi ja looduse mitmekesisuse kaitse.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Meelis Suurkask (tel 516 4997, e-post meelis.suurkask@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust, looduskaitseseadusele vastavust ja seletuskirja nõuetekohast vormistust on kontrollinud looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Eleri Laidma (tel 5304 7558, e-post eleri.laidma@keskkonnaamet.ee), eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja Margit Halopi Õigusbüroo OÜ jurist Margit Halop (tel 517 9278, e-post margit.halop@mail.ee), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson, (tel 626 2880, marika.erikson@envir.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308; e-post: siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta, säilitada ja tutvustada piirkonnale iseloomulikku maastikku,

lavaoosi omapärast pinnavormi ja looduse mitmekesisust, aidata kaasa säästva puhkemajanduse ja elukeskkonna arengule ning tasakaalustatud keskkonnakasutusele.

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning loodus- ja linnudirektiivi rakendamine. Kaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus.

Varesemägede maastik

Varesemäed asuvad Tääksi-Välgita-Kehklase ürgoru suudmes, selle liitumiskohas Tănassilma ürgoruga (Arold, I. 2005. Eesti maastikud). Oosi jalam asub ligikaudu 50 m kõrgusel merepinnast, kõrgemad tipud küündivad veidi üle 75 m. Reljeefilt sarnaneb ala rohkem mõhnastikuga ja sellel leidub mitu eeldatavalt termokarstilise tekkega sulgvormi.

Maastik on inimese poolt tajutav, looduslike ja/või inimtekkeliste tegurite toimetel ning vastasmõjul kujunenud iseloomulik ala. See definitsioon peegeldab mõtet, et maastik areneb vastavalt looduses ja inimühiskonnas toimuvatele protsessidele. Maastik on tervik, mille looduslike ja kultuurilisi osi tuleb vaadelda koos. Pärandmaastikuks peetakse mingi piirkonna jaoks iseloomulikku maastikku, mis on tekkinud inimese ja looduse kaua kestnud ühistegevusel. Pärandkultuurimaastik on keskkond, mille on ühiselt kujundanud elutu ja elusloodus, hõlmates pärandkooslusi, kultuuripärandit ja pärimuskultuuri.

Viljandi maakonna teemaplaneeringu „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused väärtuslikud maastikud” alusel kuuluvad Varesemäed Viljandimaa väärtuslike maastike hulka. Varesemägede maastikukaitseala on osa teemaplaneeringukohasest väärtuslikust maastikust nr 6 – Tănassilma org Viljandi ja Varesemägede vahel. Varesemäed jäävad eelpoolnimetatud maastikuala kirdeossa.

Varesemägede maastikukaitseala on loodud pinnavormide kaitseks. Kaitseala peamiseks kaitse-eesmärgiks on maastiku üldilme ja pinnavormide säilimine. Selle saavutamine on tihedalt seotud maastikul paiknevate taimekoosluste, elupaikade kaitsega ja säilitamisega. Samas vajab maastikuvaadete säilimine metsa- ja niiduelupaikade majandamist ja maastikuvaadete hooldamist.

Rekreatsiooniala

Varesemäed oli hinnatud puhkemaastik juba 20. sajandi alguskümnenditel, kui Kaitseliit kasutas Varesemägede vaheldusrikast maastikku õppusteks ja sportimiseks. Varesemägede maastikukaitseala keskne eesmärk on aidata kaasa säästva puhkemajanduse ja elukeskkonna arengule ning tasakaalustatud keskkonnakasutusele. Varesemägede vaheldusrikas maastik ja lähedus Viljandi linnale sobib suurepäraselt tervisespordiks: jooksmiseks, looduses jalutamiseks, suusatamiseks. Kunagise Saarepeedi Vallavalitsuse eestvõttel kujundati maastikukaitsealale jooksu- ja suusaradade võrgustik. Kaitseala kaitsekorda püütakse kujundada nii, et saavutada tasakaal puhkemajanduse vajaduste ning kaitseala esteetiliste ja loodusväärtuste vahel.

Looduse mitmekesisus ja elupaigad

Emotsionaalselt ilusa maastiku moodustab vaheldusrikas maastikupilt. Emotsionaalselt hinnatakse avaraid, linnulennulisi maastikuvaateid. Emotsionaalselt hinnatakse kõrgemalt ka vanemaid, liigirikkamaid ja võimsamate puudega metsamaastikke.

Lisaks maastikuvaadete kujundajana on metsaökosüsteemil oluline roll ka liigilise mitmekesisuse hoidjana. Kuna väljakujunenud metsakooslustes on liikide mitmekesisus noorte ja keskealiste metsadega võrreldes üldjuhul suurem, on vanad metsakooslused väärtuslikumad. Vanades metsades on hulk liike, mis inimtegevuse tulemusena hävivad, kuid millel on oluline roll metsa aineringes: puitu lagundavad seemned, putukad, samblad, samblikud jt (Laas, E. jt. 2011. Metsamajanduse alused). Teatud liikide säilimine sõltub suurel määral vanade ja suuremõõtmeliste puude olemasolust. Kui metsa ei majandata, kasvavad puud vanuseni, mis ületab tunduvalt tulundusmetsa puude vanuse. Vanade, surevate ja surnud puude eluvormid, nišid ja struktuur on märkimisväärselt mitmekesisem noorte puude omast. Enamik metsade taime- ja loomaliike on kohastunud või isegi spetsialiseerunud metsade arengu hilisemates staadiumides kujunevatele elupaikadele (Andersson, L. jt. 2003. Vääriselupaikade inventuur Eestis 1999–2002).

Varesemägede maastikukaitsealal asuvad parasniisked aruniidud, mis on levinud üle Eesti lubjavaestel liiv- ja liivsavimuldadega aladel. Niidukooslused on kujunenud pikaajalise karjatamise või niitmise mõjul. Selleks et niidukooslused püsiks, tuleb jätkata majandamist tavapärasel viisil, sealjuures ei tohi niitusid väetada. Niidukooslused hõlmavad kaitseala edelapoolses osas ca 4 ha suuruse ala. Niidukoosluste väärtus seisneb liigilises ja maastikulises mitmekesisuses ning avatud maastikuvaadetes.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

3

Varesemägede maastikukaitseala on 1964. aastast kaitse all olnud ala, mis asub keset intensiivselt majandatud kultuurmaastikku. Kaitsealal on oluline tähtsus piirkonnale iseloomuliku maastiku, lavaoosi omapärase pinnavormi looduse mitmekesisuse säilimisel ning säästva puhkemajanduse ja tasakaalustatud keskkonnakasutuse edendamisel. Ala on jätkuvalt puhkemajanduslikus kasutuses ning kuna eelmises peatükis mainitud ohutegurid on jätkuvalt aktuaalsed, siis on otstarbekas kaitset jätkata. Peaasjalikult nii raiete kui ka ehitustegevuse ja kaevandamise negatiivse mõju ärahoidmiseks pole tõhusamat viisi kui kaitse jätkamine. Tegemist ei ole uue kaitsealaga, vaid vana kaitsekorraga alale optimaalse kaitsekorra ja looduses jälgitava piiri kehtestamisega.

Varesemägede maastikukaitsealal on sürjametsad levinud 22 ha suurusel alal. Puistu keskmine vanus on 69 aastat ja üle 75-aastase metsa osakaal on 59% metsamaa pindalast. Üksikud okaspuud on üle 150 aasta vanad, siin-seal metsalagendike servades on üle 100 aasta vanuseid kaskesid. Seega aitab selle ala jätkuv kaitse säilitada metsakoosluste vanuselist ja liigilist mitmekesisust.

Varesemägede maastikukaitsealal asub (Varesemägede) lavaoos (pikk, tipuosas lame ja järsunõlvaline, vallikujuline pinnavorm, mis on moodustunud mandrijää sulamisvee setteist) mille absoluutkõrgus on 76,7 m.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitseala peamine kaitse-eesmärk on Sakala kõrgustiku põhjaosa omapärase pinnavormi ja maastiku kaitse, siis on kaitseala tüübiks valitud maastikukaitseala. Maastikukaitseala on kaitseala maastiku säilitamiseks, kaitsmiseks, uurimiseks, tutvustamiseks ja kasutamise reguleerimiseks.

Hoiuala on mõeldud looduslike koosluste ja liikide, mitte maastiku kaitseks, mistõttu ei ole hoiuala sobiv. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme vajaliku piirangu rakendamist (nt ehitamine, metsade majandamine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, see ei sobi maastiku kaitseks.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndi piir

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (metsateed, metsa-põllu kõlvikupiirid, mõõdistatud maaüksused). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (möötkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

2018. aasta seisuga on keskkonnaregistri andmetel Varesemägede maastikukaitseala pindala 23,5 ha. Pärast välispiiri korrigeerimist on kaitseala pindala 25,5 ha. Kaitseala pindala muutub 2 ha võrra suuremaks. Pindala suurenemine on tingitud piirijoone korrigeerimisest vastavalt 1998. aastal kinnitatud piirikirjeldusele ja looduslikele piiritähistele (looduslike piiritähiste kulgemisele). Kaitseala välispiiri on ühtlasi piiranguvööndi piir.

Kaitseala idaosas piiritletakse kaitseala mööda kunagise pinnastee kaitsealapoolset serva. Vana piir kulges kaitseala põhjaosas ilma looduses tuvastatavate tähisteta otse läbi metsa ega

vastanud 1998. aastal kinnitatud piirikirjeldusele. Väiksemad korrigeerimised toimuvad uuemate kaartide alusel nii, et kaitseala välispiir kulgeks mööda kaitseala piiritletavate metsateede kaitsealapoolset serva, Viljandi–Põltsamaa maantee ja Kahklase tee teemaa kaitsealapoolset piiri.

Kogu kaitseala jääb eramaale. Kaitseala asub Kõremetsa (89801:001:0100) maaüksusel, mis arvati kaitse alla juba 1964. aastal.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra uuendamine tuleneb LKS-ist, praegu kehtib alal kaitsekord, mis pärineb 1998. aastast. Määrusega kehtestatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord. Kaitseala kaitse-eeskirja koostamise aluseks olid Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo spetsialistide välitöödel saadud info ja Varese mägede maastikukaitseala kaitsekorralduskava aastateks 2011–2020.

Kaitseala kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal leiduvate loodusväärtustega. Kaitse-eeskirjaga kehtestatakse piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitseala maastiku säilimise ja kaitsealal leiduvate loodusväärtuste soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile. Leebem kaitsereežiim seaks ohtu kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamise ja kaitseväärtuste säilimise.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitse seaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Seda eesmärki saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigustesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Kaevandamisalase ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja

ettevõtlusvabaduse riive. Kaitsekorra järgnevates peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale, majandustegevuse piiramise astmele ja asukohale on kaitseala tsoneeritud ühte, Varese mägede piiranguvööndisse.

Koos uue kaitsekorra kehtestamisega tunnistatakse eraldi määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 1998. a määruse nr 2 „Kullamäe ja Varese mägede maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ning välispiiri kirjelduste kinnitamine”.

Kaitse-eeskirjaga ei reguleerita pilliroo ega adru varumist, ujuvvahenditega sõitmist ja kalapüüki, kuna kaitsealal ei ole adru ega pilliroogu ning puuduvad veekogud, kus ujuvvahendiga sõita ja püüda kala. Samuti ei reguleerita kaitse-eeskirjaga lautri püstitamist või laiendamist, kuna lauter on merre ulatuvate kiviridadega ääristatud paatide randumiskoht, mida on võimalik rajada ainult mereranda.

2.5.2. Piiranguvööndi kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Kogu kaitsealal kehtivad kaitsekorra üldpõhimõtted on kooskõlas looduskaitseseadusega, samas on määruses sätestatud mõningaid erisusi. Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud kaitsealal viibida ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi ning pidada jahti. Inimeste liikumist ja loodusandide kasutamist pole piiratud, kuna tegemist on olulise puhkealaga. Nende tegevuste harrastamisel pole siiani esinenud olulisi mõju kaitse-eesmärkide saavutamisele. Kaitseala pinnas ja kooslused on külastuskoormusele suhteliselt vastupidavad ning vajaduse korral külastuskorralduslike meetmete rakendamisel ei kahjusta kaitseala külastamine kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud, on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Rahvaüritusteks ettevalmistatud kohtades ürituse korraldamiseks piiranguid ei seata. Selleks et vältida pinnase ja koosluste kahjustamist, on suurema osalejate arvuga rahvaürituste korraldamiseks selleks ettevalmistamata kohas vajalik kaitseala valitseja nõusolek. Kaitseala valitseja saab oma kaalutlusõigusega hinnata rahvaürituse planeeritavat mõju kaitseväärtustele ning anda soovitusi meetmete rakendamiseks, et ebasoovitavat mõju vältida.

Kaitseala väiksuse ja tuleohtliku taimestiku tõttu on alal telkimine ja lõkke tegemine lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud. Praegu kaitsealal telkimiseks ja tuletegemiseks ettevalmistatud kohta ei ole. Regulatsioon võimaldab vajadusel telkimiseks ja lõkke tegemiseks koha ette valmistada. Kaitseala valitseja saab oma kaalutlusõigusega hinnata planeeritavat lõkkekoha mõju kaitseväärtustele ning anda soovitusi meetmete rakendamiseks, et ebasoovitavat mõju vältida.

Kaitsealal on lubatud sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmine teedel, jalgrattaga ka radadel. Sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on lubatud üksnes järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, metsa- ja põllumajandustöödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Kaitsealal on

jooksmiseks ja suusutamiseks mõeldud laiemad metsarajad, millel sõiduki ja maastikusõidukiga liikumine on reguleeritud sarnaselt maastikul sõitmisega. Jalgratastega on lubatud sõita radadel. Tegemist on kuivade liivaste metsaradadega, mida ratastega sõitmine ei kahjusta.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud tootmisotstarbeta rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks. See regulatsioon võimaldab kaitsealale rajada külastuskorraldusega seotud rajatise (parkla, tualett, suusaradade infrastruktuur jms).

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud uue maaparandussüsteemi rajamine. Regulatsioon võimaldab vajaduse korral suunata väljaspool kaitseala oleva maaparandussüsteemi eesvoolu läbi kaitseala ja kaevata uut kraavi. Kuna otsus jääb kaitseala valitseja kaalutusotsuseks, siis ei kahjusta see regulatsioon kaitseala kaitse-eesmärke.

Kuna kaitseala asub eramaal, siis vaatamata sellele, et kaitse-eeskiri lubab kaitsealal korraldada rahvaüritusi, pidada jahti ja teatud tingimustel sõita sõidukiga või maastikusõidukiga, peab selleks olema maaomaniku luba.

2.5.2.2. Metsa majandamine

Varesemägede maastikukaitseala kaitse-eesmärgiks on pinnavormide ja maastiku kaitse. Maastiku kaitsel on oluline rõhuasetus maastiku üldilme säilitamisel – nii metsatukkade kui ka avatud vaadete säilimisel. Emotsionaalselt ilusa maastiku moodustab vaheldusrikas maastikupilt. Võttes aluseks kaitseala metsade eripära ning asjaolu, et raieküpseks loetakse keskel läbi 100-aastast männikut, samas kui mändide eluiga võib ületada 300 aastat (Keppart, V. 2006. Säätva metsamajanduse alused), on liigilise mitmekesisuse ja väärtuslike vanade puude kaitseks seatud kaitse-eeskirjaga tingimuseks, et ilma kaitseala valitseja loata on keelatud üle 150-aastaste okaspuude raie ning üle 100-aastaste lehtpuude raie. Kitsendus on seatud puistu koosseisus olevate üksikute kõrge vanusega puude säilitamiseks. Lähtutakse mitte puistu vanusest, vaid puistu koosseisus olevate üksikute hästi vanade puude vanusest. Kõrge vanusega puud on enamasti visuaalselt atraktiivsed ja maastikul silmatorkavad. Vajaduse korral (näiteks teeradade hoolduseks, ohtlike puude likvideerimiseks matkaraja ääres) võib kaitseala valitseja anda loa ka üle 150-aastaste okaspuude ja üle 100-aastaste lehtpuude raieks. Peamiselt rekreatsioonilisel ja maastiku üldilme säilitamise eesmärgil on seatud tingimus, et üle 75-aastase kaalutud keskmise vanusega metsa osakaal peab olema vähemalt 60% metsamaa pindalast. Vanametsa protsent leitakse kogu kaitseala metsamaa pindala kohta.

Varesemägede maastikukaitsealal on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud lageraie langi suurusega kuni 0,5 ha ja turberaie langi suurusega kuni 1 ha. Hall-lepikutes ei ole uuendusraie puhul langi suurusele piiranguid. Sürjametsad on häiluti (häiludünaamiliselt) arenevad metsad. Sürjametsad on ebaühtlase täiusega, enam-vähem ühevanuselised puud paiknevad rühmiti. Eeldatavas looduslikus arengus peaks tormides ümber kukkuvad puud rühmiti asenduma noorematega, kusjuures puistu liigiline koosseis on üsna püsiv. Kui on vajadus sürjametsasid majandada, siis looduses toimuvat jälgides tuleb neis metsades raiuda väikeseid häile ning langetada ka harvendus- ja valikraie korral puud rühmiti (Kirstaja, P., Timm, U. 2003. Väike käsiraamat neile, kes loodusest hoolivad). Eeltoodust lähtudes on kaitsealal lubatud lageraie väikese langina (langi suurusega 0,5 ha), mis vastab suuremale metsahäilule läbimõõduga ca 50 m. Turberaie puhul on eelistatav häilraie või ebakorrapärase kujuga veerraie. Arvestades Varesemägede maastikukaitseala reljeefi ja metsade eripära on turberaiele

seatud langi suuruseks kuni 1 ha, et ei tekiks ulatuslikke lagedaid alasid. Lepikutes raielangil suurusele piiranguid ei ole. Lepikute puhul on tegu kunagistele heinamaadele või endistele raielankidele kasvanud puistudega. Lepa väljaraie soodustaks alusmetsast uue liigirikkama puistu kujunemist.

Raiete tegemisel metsamaal, välja arvatud hall-lepikutes ja haavikutes, tuleb säilitada puistu liikide ja vanuse mitmekesisus. Selleks tuleb jätta raielangile hektari kohta alles vähemalt 20 tihumeetrit puid ja nende säilinud osi, mida ei koristata ja mis jäävad metsa alaliseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Kaitseala haavikud on kasvanud endistele heinamaadele ja kaitsekorralduskavas on kavandatud võimalus nende alade niitadena taastamine. Lepikute puhul on tegu kunagistele heinamaadele või endistele raielankidele kasvanud puistudega. Eeltoodust lähtudes ei ole mõistlik nõuda haavikutes ja lepikutes raielangile puude jätmist.

2.5.2.3. Vajalikud tegevused

Kaitsealal on vajalik poollooduslike koosluste esinemisaladel nende ilmet ja liigikoosseisu tagav tegevus, nagu rohu niitmine, loomade karjatamine, puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine kaitseala valitsejaga kooskõlastatud ulatuses. Kaitsealal on maastikuvaadete avamiseks ja säilimiseks vajalik puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine kaitseala valitsejaga kooskõlastatud ulatuses.

Need tööd lähtuvad eelkõige vajadusest säilitada avatud maastikuvaateid. Poollooduslike niidualade säilimiseks on kõige mõistlikum neid niita või karjata.

2.5.2.4. Keelatud tegevused

Kaitsealal on keelatud maavara kaevandamine, puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine.

Need piirangud tulenevad otseselt LKS § 31 lõikest 2 ning on suunatud kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamisele. Maavarade kaevandamine kahjustab maastikuilmet ja kaitseala pinnamoodi. Kaitseala peamine kaitse-eesmärk on lavaoosi omapärase pinnavormi kaitse ja säilitamine. Puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine vaesestab looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine mõjutab looduslikke ökosüsteeme ja elustikku.

2.5.2.5. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt LKS § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlvikute sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada paadisilda, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille

pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba või ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ning jahiulukeid lisasööta.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

Varesemägede maastikukaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 2. juulist 24. augustini 2018. a Keskkonnaameti Pärnu-Viljandi regiooni Viljandi kontoris ning Viljandi Vallavalitsuses. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 3. juulil 2017. a maakondlikus ajalehes Sakala. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 2. juulil 2018. a.

Looduskaitseseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti kaitsealal paikneva ühe kinnisasja ühele eraomanikule ja Viljandi Vallavalitsusele teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta. Avalikustamise käigus eriarvamusi ja parandusettepanekuid ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus ei ole seotud EL õigusega.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada maastiku pinnavormide ja metsakoosluste kaitset. Kehtestatud kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Varesemägede maastikukaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Varesemägede maastikukaitseala asub hooneteta alal.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsusele ja maaomanikule arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. LKS § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on seotud eelnõuga.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 2 kohaselt makstakse kaitsealade piiranguvööndi maalt maamaksu 50 protsenti maamaksumäärast. Kuna kaitstav ala suureneb 2 ha võrra, siis esialgse arvestuse järgi laekub maamaksu Viljandi vallale vähem ligikaudu 7 eurot aastas.

Kaitsealal leidub aruniidu kooslusi 4 ha suurusel alal, pärast maastikuvaadete taastamist suureneb niidukoosluste pindala 4,8 ha-ni. Toetuse määr on ühe hektari niidu karjatamise korral 150 eurot ja niidu niitmise korral 85 eurot aastas.

Muutub metsade majandamise kord. Maaomanikule lisandub võimalus uuendada metsa väikeste lankidega lageraie korras. Samas seatakse piirangud metsa vanuse kohta ja kriteeriumid elurikkuse säilitamiseks.

Riigimetsa majandamisest saamata jääv tulu ei muutu, sest riigimetsa alal pole.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu koostamine

Eelnõu on koostatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium on koostanud eelnõu märkusteta. Kõik teised ministeeriumid on koostanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui koostaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu koostanud või jätnud seda põhjendatult koostamata, loetakse eelnõu koostatuks.